A 60 éves marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés

Feszt György

60 Years of Medical and Pharmaceutical Education in Marosvásárhely (Târgu Mureș) – The present work gives a view of the history of the medical and pharmaceutical institute and as well of some of its outstanding personalities. It started its activity in 1945 as a department of the Bolyai University at Kolozsvár. It became an individual University due to the educational reform of 1948, the language used in the teaching process was still Hungarian. In 1962 it became a bilingual Institute, meaning that the importance of the Romanian language grew at the expense of the Hungarian language. Since 1989 there has been made some steps to ameliorate this situation.

I will talk about some outstanding theoretic researchers, teachers and doctors of both Medicine and Pharmaceutics. Afterwards I will show some aspects of the relationship of the Institute and the Transylvanian Museum Association.

Előadásom a Marosvásárhelyen 1945-ben indult orvosi és gyógyszerészeti felsőoktatás kezdeteiről, alakulásának szakaszairól, egyes meghatározó személyiségeiről és tudományos törekvéseiről kíván rövid összefoglalást nyújtani.

Megállapíthatjuk, hogy a marosvásárhelyi orvosi oktatás, noha nem jogutódja, de szerves folytatója volt az erdélyi magyar nyelvű orvostudományi képzés korábbi szakaszainak. Ezért *előzményei* voltak a kolozsvári piarista főtanintézet 1775-ben létesült orvosi tanszéke, az ebből kifejlődött Orvos-sebészeti Tanintézet és az orvostudományi képzést 1872-ben egyetemi szintre emelő Ferenc József Tudományegyetem.¹ Ismeretes, hogy ez az egyetem 1920-tól Szegeden folytatta tevékenységét, azonban 1940-ben, a második bécsi döntés nyomán visszatért Kolozsvárra, az 1919-ben alapított Ferdinánd király nevet viselő román egyetem pedig Nagyszebenbe települt át. 1945 tavaszán, hosszas tárgyalások után Románia kormánya úgy döntött,

¹ Csajkás B.: *A kolozsvári Tudományegyetem orvostudományi karának megalakulása*. EME Orv. Értesítő, 1945, 60. 311–327.

hogy a Ferdinánd király Tudományegyetem Kolozsvárra történő visszatérésével egyidejűleg megalapítja a Kolozsvári Magyar Tannyelvű Állami Egyetemet, amelyik decembertől felvehette a Bolyai Tudományegyetem nevet.²

Ennek az egyetemnek az *orvostudományi kara* Kolozsvárt nem juthatott megfelelő épületekhez, miután a klinikai telepre nem fogadták be. Ebben a helyzetben született júliusban az a határozat, hogy a Bolyai Egyetem orvoscara Marosvásárhelyre települjön át, ahol az üresen álló hadapródiskola és melléképületei, valamint a kórházi épületek alkalmasnak mutatkoztak elhelyezkedésére. 1945 őszén átköltöztek az intézetek és a klinikák, novemberben lezajlott az első felvételi vizsga, majd 1946. február elején megkezdődött az oktatás.³

A kar 19 tanszékére és a hozzájuk csatolt további 6 előadási szaktárgy élére 7 román állampolgárságú professzor és 6 előadótanár (docens) nyert kinevezést: Csögör Lajos fogász (egyben az egyetem rektora), id. Feszt György röntgenológus (egyben orvoskari dékán), Stern Vilmos farmakológus, Gündisch Mihály szövettanász, Felszeghy Ödön fizikus, Kelemen László infektológus, Lőrincz Ernő András szülész, Pápai Zoltán sebész, ifj. Veress Ferenc bőrgyógyász, Várady Gábor tüdőgyógyász, Săbădeanu Vasile szemész, Andreescu Coriolan fül-orr-gégész, Czákó József ortopéd. Ugyanakkor a Ferenc József Tudományegyetem tantestületéből szerződéssel átvett magyar állampolgárságú professzorok közül 9 tartozott az orvoskarhoz: Ludány György élettanász, Obál Ferenc kórélettanász, Haranghy László kórboncnok és biológus, Láng István belgyógyász, Klimkó Dezső sebész, Miskolczy Dezső ideg-, elmegyógyász, Környey István idegsebész, Mórity Dénes gyermekgyógyász, Beöthy Konrád törvényszéki orvostanász, továbbá Vendég Vince fül-orr-gégész- és Györy György szülészdocensek. Egyesek korai távozása után egy időre még Marosvásárhelyre jött Krompecher István anatómus, Putnok Gyula mikrobiológus-közegészségtanász, Mosonyi János biokémikus, Csete Emil sebészprofesszor.⁴

² Gaál Gy.: *Egyetem a Farkas utcában*. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, Kolozsvár, 2001. 10–135.

³ *Erdély magyar egyeteme 1944–1949. II. Dokumentumok 1945–1949.* (Válogatta, gondozta, szerkesztette Lázok János és Vincze Gábor). Custos és Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1998.

⁴ *Erdély magyar egyeteme 1944–1949. I. Csögör Lajos emlékirata. Dokumentumok 1944–1945.* (Szerk. Lázok János és Vincze Gábor). Custos kiadó, Marosvásárhely, 1995.

A kar tanszemélyzete és segédszemélyzete, adminisztratív és műszaki alkalmazottai nagyon kevés kivétellel mind Kolozsvárról költöztek át és nehéz körülmények közt éltek a háborús rombolások nyomait akkor még magán viselő városban.

Az azóta eltelt 60 év története *négy szakaszra tagolódik*. Az első időszakban intézményünk a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem kihelyezett fakultása volt. A másodikban, mint önálló magyar tannyelvű felsőoktatási intézmény működött. A harmadikban, 1962-től vált kétnyelvűvé az oktatás, a magyar nyelvű képzés egyre erősebb háttérbe szorulásával. A negyedik, jelenlegi időszak az 1989. decemberi politikai fordulattól számítódik.⁵

Az 1945–1948 közötti *hőskor* küzdelmes időszak volt, mert a fennmaradás pénzügyi hátterének és az anyagi ellátásának a biztosítása nagy nehézségekkel járt. De sikerült kezdettől fogva biztosítani az oktatás és a betegellátás megfelelő színvonalát. Az első tanévben a 6 évfolyamon 632 hallgató tanult, majd számuk hamarosan 800 fölé emelkedett.⁶

1948 őszén, a szovjet mintájú *tanügyi reform* leválasztotta az orvoskarokat a tudományegyetemekről; így jött létre a továbbra is magyar tannyelvű Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet. Öt kara közül mindvégig megmaradt az általános orvosi kar; a gyermekorvosi kar 10 év múlva fokozatosan beolvadt az előbbibe; kérész életű volt az 1951-ben országszerte megszűnt közegészségügyi kar; máig is működik a fogorvosi kar (melynek 1951-től 1960-ig szünetelt a tevékenysége), valamint az akkor újonnan szervezett gyógyszerészeti kar.⁷

A további másfél évtized a megszilárdulás és gyarapodás időszaka volt. Befejeződött több egyetemi és klinikai épület átalakítása (de csak később, 1983-ban létesült egy új 1200 ágyas klinika). Diákétkezde és bentlakások épültek, rendszeressé vált a tankönyvpótló jegyzetek kiadása. 1955-ben megrendezték az intézet első tudományos ülésszakát és megindult folyóirata, az Orvosi Szemle – Revista Medicală. Növekedett a diáklétszám, nőtt a diszciplínák száma és ennek megfelelően a tanszemélyzet (pl. 1961-ben 244 főre). 1947 és 1953 között a kormányzat egyre

⁵ Feszt Gy. – Feszt T.: Az 50 éves marosvásárhelyi orvosképzés és az Erdélyi Múzeum-Egyesület. EME Orv. Értesítő, 68, 1995. 11–18.

⁶ Szöllösi Á.: Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem 1945–1995. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1995.

⁷ Barabás B. – Péter H. Mária (szerk.): A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 50 éve. Adatok, emlékezők. Teleki László Alapítvány, Budapest, é. n., 11–40.

több magyar állampolgárságú professzor szerződését bontotta fel; csak Miskolczy akadémikus maradt 1964-ig, Vendég Vince professzor pedig haláláig (1974-ig) Marosvásárhelyen.⁸ A távozókat felváltó utódok jelentős többsége korábbi tanítványaik és munkatársaik voltak; így ezekben az években számos hazai magyar szakember nyert diszciplinavezetői, illetve előadótanári kinevezést. A bővülő tantestület oktató-nevelő munkájának eredményességét tükrözte végzettjeink helytállása az életben; de sajnos a pártállam személyzeti politikáját jellemző kontraszelekció miatt az intézet jó néhány tehetséges fiatal elvészített jövője szempontjából.⁹

1962-ben párthatározat alapján vezették be a *kétnyelvű oktatást*, abban az értelemben, hogy az előadásokat románul és magyarul tartják, de a gyakorlatok kizárólag románul folynak, néhány diszciplína esetében pedig csak a román lett az oktatási nyelv. Az, hogy nem alakult külön román és magyar tannyelvű tagozat, elősegítette a magyar nyelvű oktatás fokozatos elsorvasztását a következő negyedszázad alatt. A magyar hallgatók számaránya 1965–66-ban még 91% volt, 1984–85-ben már csak 50%, 1988–89-ben pedig 35%-ra esett. Az 1989–90-es tanévre felvett hallgatóknak mindössze 11,8%-a volt magyar. Hasonló tendencia érvényesült a tanszemélyzet alakulásában is: az 1962-beli 95%-ról 1966–67-ben 73%-ra, 1984–85-ben 51%-ra, 1989–90-ben 34%-ra csökkent a magyar oktatók aránya. Ugyanilyen irányú változások következtek be az adminisztratív, a műszaki és a könyvtári személyzet összetételében is. Az általános visszafejlődést jelezte, hogy 1988-tól nem hirdettek meg felvételit a gyógyszerészeti karra.¹⁰

A nyomasztó politikai és gazdasági viszonyok miatt a 70–80-as években számosan emigráltak, ez is elsősorban a magyar nyelvű oktatást apasztotta. A hírhedt homogenizálási politika szellemében ezekben az években felerősödött az egyetem végzettjeinek szülőföldjüktől távoli vidékekre, a Kárpátokon túli megyékbe való kihelyezése, ami szintén erősítette az el-távozási szándékot.¹¹

Az 1989. december 22-i politikai fordulat *kedvező változásokat* hozott az egyetem életében, habár ezek nem töltötték be teljesen az első he-

⁸ Obál F.: *Erdély és az orvostudomány szolgálatában*. Status Kiadó, Csíkszereda, 2003.

⁹ Jung J. – Egyed Zs. I. (szerk.): *Viharban. Száz éve született Miskolczy Dezső. Tanulmányok a marosvásárhelyi felsőfokú oktatás múltjáról és jelenéről*. Procardia Kiadó, Marosvásárhely, 1994. 72–88.

¹⁰ Brassai Z.: *A magyar nyelvű orvsképzés gondjai*. Korunk, 1/9, 1990, 1193–1197.

¹¹ Puskás Gy.: *Orvsképzésünk: múlt, jelen, jövő*. EME Orv. Értesítő, 66, 1993. 3–7.

tekben táplált reményeket. Tény, hogy újra beindult a gyógyszerészeti kar, az Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem hivatalos nevének megfelelően. Demokratikusan választott egyetemi szenátus és kari tanácsok alakultak (román többséggel). Megindult az oktatók korábban befagyasztott előléptetése, lehetőség nyílt külföldi kollaborációkra és posztgraduális képzésre. Újra beindultak a magyar nyelvű előadások minden tanszéken, a törvényszéki orvostan és a társadalom-orvostan kivételével. Korrektté és objektívebbé vált a felvételi vizsga rendszere, ezzel folyamatosan növekedett a bejutó magyar hallgatók száma. A Magyar Diákszövetség elismerésre méltó szerepet vállalt a közösségi élet alakításában. De a 90-es években a magyar oktatók száma, ellentétben a román kollégákkal, tovább csökkent; arányuk a tantestületben 25% alá esett. Az 1995-ben elfogadott Egyetemi Charta nem mondta ki oktatásunk kétnyelvűségét, sőt előírta, hogy a fogászati, gyógyszerészeti és orvosasszisztensi technikai képzés csak románul folyjék.¹²

Ebben a helyzetben öröndetes előrelépést jelentett az egyetemi vezetőségnek az utóbbi 3–4 évben hozott több döntése. Az új Charta elismeri a kétnyelvű oktatást, mind az egyetemi karokon, mind az újonnan szervezett bábaképző karon; az előadói állások meghirdetésekor feltüntetik, ha magyar nyelvű oktatásra vonatkozik a pályázat. Bár a tanársegédi és gyakornoki helyekre nézve ez nem érvényes, újabban több fiatalnak sikerült bejutni. Így ma a 397 fős tanszemélyzetnek hozzávetőleg 30%-a magyar, bár még mindig vannak diszciplínák, amelyeken elégtelen a magyar oktatók száma (bőrgyógyászat, sebészet, szövettan, epidemiológia, aneszteziológia, tüdőgyógyászat, infektológia stb.). Jelenleg a felvételi helyek közül kb. negyvenöt százalék biztosított a magyar oktatás számára, a közel 2500 létszámú hallgatóságban.

A következőkben a teljesség igénye nélkül szeretnék említést tenni az egyes tanszékek *iskolát teremtő vezetőiről* és a későbbiekben is magyarul előadó három nemzedék idősebbjeiről, rövid utalással tudományos kutatói munkásságukra.

A preklinikai diszciplínák morfológiai ágai közül az *Anatómiai* Tanszéket Szentpétery József, Környey István és Krompecher István alapították. Utánuk négy évtizeden át Maros Tibor, majd tanítványa, Seres Sturm Lajos vezette. A tanszék funkcionális szemléletű tudományos munkás-

¹² *Marosvásárhelyi Egyetemi Tájékoztató MMDSZ*. Kiadja a Marosvásárhelyi Magyar Diákszövetség, 1996. 24–49.

sága elsősorban az idegrendszer vizsgálatára irányult. A *Szövettanon* az alapító Gündisch Mihály, majd utódja, Kemény György és munkatársaik a hisztokémiai módszerek bevezetését karolták fel. Almási Zsuzsa az elektronmikroszkópos vizsgálatokat állította be. Az *Orvosbiológiai* Tanszéket alapító Székely Károly kísérletes embriológiai és citogenetikai kutatásokat kezdeményezett. A *Kórbonctanon* Haranghy László teremtett iskolát. Munkáját utódja, Gyergyay Ferenc teljesítette ki, elsősorban a kísérletes daganatkutatás, a hepato- és neuropatológia terén. Az ő tanítványa a mai tanszékvezető Jung János. A *Törvényszéki orvostant* Beöthy Konrád után Ander Zoltán irányította évtizedeken át.

A funkcionális diszciplínák közül az *Élettan* alapjait Ludány György, a bélbolyhmozgás neves kutatója vetette meg, majd Obál Ferenc és hosszabb időn át Szabó István vezette. Ő keringésfiziológiai és immunbiológiai kutatásaival tűnt ki. Ezt a területet Módy Jenő főként a molekuláris patológia irányába mélyítette el, míg László József elektrofiziológiai témákat kutatott. Az iskolaalapító Obál Ferenc nyolc éven át állt a *kórélettani* diszciplína élén, s ittlétének utolsó négy évében a *Farmakológia* munkaegyüttesét is ő vezette. Kezdetben a baktériumtoxinok hatását tanulmányozta a szénhidrát-anyagcsere foszforilációs folyamataira, utóbb feltételes reflex-módszerrel kezdte vizsgálni a magasabb idegműködés kiigazító szerepét a testhőmérséklet és az anyagcsere szabályozásában. Gyógyszertani utóda Feszt György, míg kórélettani utódja Mózes Magda lett. A *Biokémiai* Tanszéken Kovács Endre és Bukaresti László professzorok elektroforézises és polarográfiás fehérjekutatási módszereket dolgoztak ki és alkalmaztak különböző kórfolyamatokban. A *fizikusok* közül Balogh László, Szabó Endre különféle radioaktivitási méréseket végeztek.¹³

A *Mikrobiológiai* Tanszéken Putnoky Gyula mesteri vezetése alatt bakteriológiai, vírustani, parazitológiai és mikológiai kutatások egyaránt beindultak, s ezekben kimagasló eredményeket mutattak fel utódai: László János, Fazakas Béla, Péter Mihály. A *Közegészségtani* tanszék diszciplínáin az alapító Putnoky Gyula, Boér László, Horváth Miklós, Kolumbán Mózes, és utódaik: Bedő Károly, Steinmetz József, Dienes Sándor, Farkas Imre János bontakoztattak ki széles körű kutatómunkát a környezet- és település-egészségtan, járványtan, táplálkozásban, munkaorvostan és az egészségügyi szervezés terén. Az *Orvostörténeti* Tanszék hírnevét Metz István után Spielmann József munkássága vívta ki.

¹³ Barabás B. – Péter H. Mária (szerk.): i. m. 41–115.

A klinikusok sorában az első *belgyógyászati* vezetők: Láng István, Dóczy Pál, Horváth Endre, Málnási Géza, Olosz Egon – Haynal Imre munkatársai vagy tanítványai voltak, akik szétágazó kardiológiai és vérkeringési, hematológiai, gasztro-enterológiai kutatásokat kezdeményeztek. Brassai Zoltán az angiológiai vizsgálatokat emelte magas szintre. A *Fertőző Betegségek Klinikáján* az alapító Kelemen László főleg a kórképek funkcionális patológiájával, míg Kasza László hepatitis- és antibiotikum-rezisztencia kutatással foglalkozott. A belgyógyászatból kivált *Balneo-fizioterápiás* Klinikán különösen Rákosfalvy Zoltán kezdeményezett reumatológiai kutatásokat, míg az önállóvá vált *Endokrinológiai* Klinika munkáját kezdetben Bartel György irányította. A *radiológiai* klinika diagnosztikai és terápiás tevékenységét id. Feszt György indította útnak, majd halála után Krepsz Iván vezette. A *Tüdőgyógyászati* Klinika vezetői – Grépály András, Barbu Zeno – főleg a tbc-kemoterápia problémájával foglalkoztak behatóan.

A *Sebészeti* Klinika élén előbb Klimkó Dezső, majd kilenc éven át Mátyás Mátyás állt, akit Pápai Zoltán követett. Kiváló munkatársaik voltak: Péterffy Pál, Csízér Zoltán, Kelemen Attila, Naftali Zoltán előadótanárok. 1948-ban vált ki a sebészetből az *Urológiai* Klinika Kótay Pál vezetése alatt; ugyanakkor önállósult az *Ortopédiai* klinika, élén Száva Jánossal, aki tanítványával, Ciugudeanu Cornellal együtt Európa-szerte ismertté vált műtéti eljárásokat dolgozott ki.

Az *Ideg- és Elmegyógyászati* Klinika vezetése kezdetben a tekintélyes Miskolczy Dezső kezében összpontosult, aki egy ideig az összes klinikák igazgatói tisztségét is ellátta, később pedig a Román Akadémia helyi kutatóállomását is megszervezte és irányította.¹⁴ 1948-ban Csiky Kálmán vezetésével vált külön a pszichiátria, ahol többek közt a elektrosokk, majd a pszichofarmakonok hatásait vizsgálták. A kezdettől fogva önálló *Idegsebészeti* Klinika Környey István, majd Andrásosfzsky Tibor és Máthé Ákos vezetése alatt szerzett hírnevet.

A *Gyermecklinikán* Mórítz Dénes, Puskás György, Szentkirályi István iskolaalapítók jelentős kutatásokat vezettek a csecsemőkori disztrófia, a gyermekkori reuma és diabetes tárgykörében. Tanítványaik közül Csidey József a gyermek-szívgyógyászatot művelte, Pap Zoltán a bélműködési zavarokat kutatta. A *Szülészeti és Nőgyógyászati* klinika élén álló Lőrincz Ernő András és Györy György műtéttani, endokrinológiai, onkológiai

¹⁴ Jung–Egyed (szerk.): i. m. 7–69.

tárgyú kutatásokat kezdeményeztek, amelyeket a későbbi professzorok, Borbáth Andor és Boga Kálmán fejlesztettek tovább.

A *Szemészet*en Săbădeanu Vasile alapított iskolát, amit tanítványa és utóda Fodor Ferenc vitt tovább. A *Fül-, orr-, gége* Klinikát évtizedeken át Vendég Vince vezette, aki emellett vírustani alapkutatót is végzett. Méltó utódjának bizonyult Műhlfay László. A *Bőrgyógyászati* Klinika színvonalát ifj. Veress Ferenc, majd Ujváry Imre vezetése alapozta meg.¹⁵

A Fogorvosi Kar klinikáin Csögör Lajos és Guzner Miklós teremtett iskolát, ennek folytatója ma az odontológus Bocskay István. A Klein Dezső által indított szájsebészet jelenlegi vezetője Kovács Dezső.

Az 1948-ban Gyógyszerészeti Kart alapító tanárok közül a *Galenikai* Tanszéket Hankó Zoltán vezette, akit Ádám Lajos, majd Papp József követett ezen a posztón. A *Farmakognózi*ai Tanszék munkáját Kopp Elemér alapozta meg, majd utóda, Rácz Gábor fejlesztette tovább a gyógynövénykutatást, amit Csedő Károly főleg a fitokémia irányában folytatott. A *gyógyszerhatást*ant Obál Ferenc után Feszt György, majd Rácz-Kotilla Erzsébet oktatta. A *Gyógyszerészeti Kémia* tanszék alapítója Mártonffy László, utódai közül Gyéresi Árpád emelkedik ki. A *biokémiai* és *szerves kémiai* diszciplínák tevékenységét az Eperjessy Anna – Kiss Árpád házaspár alapozta meg, míg az *analitikai kémia* Sóos Pál vezetése alatt, a *fizikai kémia* főleg Tőkés Béla irányításával fejlődött fel.

Színvonalas egyetemi oktatás elképzelhetetlen az oktatók *tudományos kutatómunkája* nélkül. Mindkét tevékenységet pártfogolja az Erdélyi Múzeum-Egyesület. A tudományos élet kezdetét intézményünkben az 1946. február 14-én megtartott első szakülés jelezte, a kari vezetőség és az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvosi Szakosztálya közös rendezésében.¹⁶ A tanszemélyzet tudományos dolgozatai 1945–1948 között az EME Értesítő kötetekben jelentek meg. 1990-ben, a 40 évnyi kényszerű elhallgatás után újrainduló Múzeum-Egyesület közgyűlése az Orvostudományi Szakosztály székhelyéül Marosvásárhelyt jelölte ki, ahol az orvosegyetem számos magyar oktatója vállalt jelentős szerepet a munka szervezésében és vezetésében. Azóta az orvos- és gyógyszerésztudományivá bővült szakosztályunk évi ülésszakai, területi és szakcsoportjaink összejövetelei, szakosztályi folyóiratunk hasábjai széles lehetőséget biztosítanak a kutatási eredmények közzlése és a szakmai továbbképzés részére mint az

¹⁵ Barabás B. – Péter H. Mária (szerk.): *i. m.* 125–275.

¹⁶ Szöllősi: *i. m.*

anyanyelvű tudományos élet fórumai. Ezek a lehetőségek nagy segítséget jelentenek a fiatalok érvényesüléséhez, az egyetemi oktatók utánpótlásához. Szakosztályunk könyvtára rendelkezésére áll oktatóknak és diákoknak egyaránt, emellett sokoldalúan támogatjuk a tudományos kutatás iránt érdeklődő hallgatókat. Miután rendezvényeinket és folyóiratunkat elismerte a MOGYE vezetősége, lehetőség van további kollegiális kapcsolatok kialakításához az egyetem és az EME-szakosztály között.